

Vrijwilligers brengen bosgeschiedenis in beeld

Puzzelen en uitpluizen

In het bos- en natuurbeheer is er een toenemende aandacht voor cultuurhistorie. Van veel natuurgebieden is de geschiedenis nog niet bekend of ontbreekt een overzicht van het aanwezige erfgoed. In een Gelders pilotproject is onderzocht in hoeverre vrijwilligers een bijdrage kunnen leveren aan het in kaart brengen van cultuurhistorie.

Uitpluizers van bosgeschiedenis gezocht

APELDOORN - Ten zuiden van Apeldoorn - tussen Beekbergen en Ugchelen - ligt het Engelandersholt, een bosgebied met een rijke en eeuwenoude geschiedenis. De beheerders van dit gebied (Staatsbosbeheer, het Geldersch Landschap en de Veluwe Bosgroepen) willen graag meer weten van de bosgeschiedenis en het erfgoed dat in het bos te vinden is.

Probos zoekt vrijwilligers die in de periode november 2014 tot en met mei 2015 een stukje van de bosgeschiedenis willen uitpluizen.

"We zoeken onder andere amateurhistorici, veldonderzoekers, archiefspeurders, WO2-deskundigen, liefhebbers van oude ansichtkaarten, prenten, tekeningen of historische kaarten etc. Een vrijwilliger kan een onderwerp oppakken al naargelang zijn eigen interesse, beschikbare tijd en ervaring."

Voor meer informatie kan contact worden opgenomen met Martijn Boosten, e-mail martijn.boosten@probos.nl, telefoon 0317-466562, website www.probos.nl.

Het Engelandersholt (Engelerholt) in de 17e eeuw op de kaart 'Geldria Ducatus et Zutphania Comitatus' (Willem Janszoon Blaeu, 1635)

Oproep in de plaatselijke krant Stedendriehoek op 12 november 2014.

Tekst: Martijn Boosten, Nathalie Vossen en Masja Parlevliet

Het pilotproject Engelandersholt

Stichting Probos is in juni 2014 in opdracht van de Provincie Gelderland, en met ondersteuning van onder meer de gemeente Apeldoorn, gestart met het pilotproject 'Puzzel van het verborgen verleden van het Engelandersholt'. Het doel was enerzijds om cultuurhistorische informatie te verzamelen voor de beheerders van dit gebied. Anderzijds diende het project om ervaring op te doen met de inzet van vrijwilligers bij het in kaart brengen van cultuurhistorie in bos- en natuurgebieden.

Voor de veldinventarisatie is een heldere instructie onontbeerlijk. (Foto: Martijn Boosten)

Voor de pilot is een bos- en natuurgebied ten zuiden van Apeldoorn onderzocht, waar terreinen van Staatsbosbeheer (Spelderholt en het Leesten), Geldersch Landschap & Kasteelen (Bruggelen) en de Veluwe Bosgroepen liggen. Voor het project is de historische naam Engelderholt gekozen: de eeuwenoude naam voor dit bos en tevens de plek waar 'Het Hoge Gericht' van de Veluwe zetelde. Het project is in april 2016 afgerond.

Puzzelen met meer dan 30 vrijwilligers

Via oproepen op websites, lokale media en lokale verenigingen zijn vrijwilligers geworven voor het project. De kern van de vrijwilligersgroep werd gevormd door de Archeologische Werkgroep Apeldoorn waarvan twaalf personen actief waren in het project. Daarnaast sloten zes leden van IVN afdeling Apeldoorn zich aan. Dit zorgde voor een zeer interessante kruisbestuiving tussen mensen met

“Tijdens de veldinventarisatie is ruim 250 hectare terrein geïnventariseerd waarop 116 cultuurhistorische elementen zijn gevonden en beschreven”

archeologische kennis en mensen met kennis van landschap en natuur. Daarnaast waren er nog dertien personen met uiteenlopende achtergronden actief. De leeftijd van de vrijwilligers varieerde van 35 tot 75 jaar.

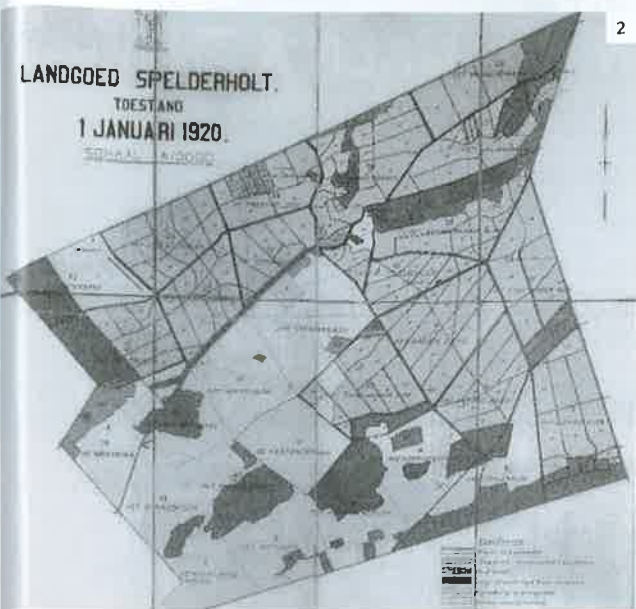
Samen op onderzoek uit

Een groot deel van de vrijwilligers deed mee met veldinventarisaties, waarbij delen van het projectgebied systematisch werden afgespeurd op cultuurhistorische relictten. Tijdens

een van de eerste inventarisaties bleek werken in groepsverband niet altijd eenvoudig. Een heldere instructie voorafgaand aan de inventarisatie is van groot belang, zodat iedereen weet wat het doel is, hoe er wordt geïnventariseerd en wie wat doet. Tijdens de veldinventarisatie is ruim 250 hectare terrein geïnventariseerd waarop 116 cultuurhistorische elementen zijn gevonden en beschreven. Een ander deel van de vrijwilligers ging aan de slag met deelonderzoeken, zoals de bestudering van historische kaarten, archiefonderzoek, literatuurstudie en het interviewen van (oud-)bewoners. Aan de start van het project werd de vrijwilligers een lijst aangeboden met potentiële onderwerpen en werkzaamheden waar ze mee aan de slag konden, al naar gelang hun interesse en ervaring. Dit heeft geresulteerd in een breed scala aan deelonderzoeken naar de archeologie van het gebied, de bosontwikkeling door de eeuwen heen, de markengeschiedenis, de bewoners van de landgoederen Bruggelen en Spelderholt, de rechtspraak op het Herenhul, een reconstructie van de Klaarbank, de geschiedenis van de watermolens en sprengen, de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog en tot slot een overzicht van historische reisbeschrijvingen en krantenartikelen. Tijdens het project is gebleken dat de meeste vrijwilligers de voorkeur geven aan een afgebakend onderzoek, zowel qua onderwerp als qua tijd. Een duidelijke einddatum voor het project en zo concreet mogelijke onderzoeksvragen zijn daarbij onontbeerlijk.

Digitale uitwisseling

De oogst van het speurwerk is opgeslagen in een digitale map waar alle vrijwilligers toegang toe hadden. In totaal is ruim zeven Gigabyte aan archiefstukken, historische kaarten, foto's, ansichtkaarten en publicaties over het gebied verzameld. Regelmatig zijn er bijeenkomsten georganiseerd

2

1. Het Engelandersholt (Engelerholt) in de 17e eeuw op een uitsnede van de kaart Geldria Ducatus et Zutfanía Comitatus. (Bron: Gelders Archief, 0509-1B-7, kaart vervaardigd door Johan Blaeu, 1642-1653)

2. Ieder jaar werd door de Heidemij de stand van zaken t.a.v. de bebossing op Landgoed Spelderholt op kaart ingetekend. Kaart uit 1920. (Bron: Gelders Archief, 0922)

3

3. De geschiedenis van sprengen en watermolens in het gebied is in kaart gebracht door onder meer bestudering van oude kaarten. Kaart: "Caart der Limitten van de Hooge en Vrye Heerlyckheid van Het Loo" (Willem Leenen, 1748). (Bron: www.geheugenvanapeldoorn.nl)

4. Begrenzing van het onderzoeksgebied met daarin de terreinen van Staatsbosbeheer (geel), Geldersch Landschap & Kasteelen (paars) en Veluwe Bosgroepen (blauw en lichtblauw).

4

met de vrijwilligers om onderzoekservaringen te delen. Daarnaast werd er door één vrijwilliger driemaal een nieuwsbrief samengesteld met (tussentijdse) resultaten van deelonderzoeken en oproepen voor hulp of tips. Deze vormen van het uitwisselen van informatie en ervaringen voorkwam dubbel werk, zorgde voor nieuwe ideeën en inspiratie, en droeg bij aan de cohesie in de vrijwilligersgroep.

Bundelen van de resultaten

Na ruim een jaar onderzoek zijn de resultaten gebundeld in een rapport dat is uitgegeven in de Archeologische Reeks van de Gemeente Apeldoorn. Het bundelen en redigeren van de teksten werd uitgevoerd door een groep van drie vrijwilligers die ervaring hadden met dit type werk. Probos en de Gemeente Apeldoorn hebben de eindredactie van het rapport verzorgd. De lay-out is uitbesteed aan een professionele vormgever. De ervaring leert dat het uitgeven van een professioneel uitgegeven en gedrukt rapport geschreven door een grote groep (niet allemaal even ervaren) auteurs veel extra tijd vergt. Desalniettemin zorgt een dergelijk professioneel rapport er wel voor dat de resultaten duurzaam zijn vastgelegd en voor een breder publiek toegankelijk zijn. Bovendien beschouwden veel vrijwilligers het professioneel vormgegeven en gedrukt rapport als een mooie kroon op hun (speur)werk.

Wederzijdse beloning

De conclusie van het pilotproject Engelandersholt is dat de inzet van vrijwilligers bij het in kaart brengen van cultuurhistorie van bos- en natuurgebieden van zeer grote waarde kan zijn. Een groep enthousiaste vrijwilligers kan in een relatief korte periode een enorme hoeveelheid historische informatie over een gebied samenbrengen. Daarnaast vergroot het de betrokkenheid van de vrijwilligers bij het gebied.

Het in beeld brengen van de cultuurhistorie met vrijwilligers gaat echter niet vanzelf. Een organisatie of terreinbeheerder moet bereid zijn om voldoende tijd te investeren in het binnenhalen, begeleiden en behouden van vrijwilligers.

“Het mogen struinen door bos- en natuurgebieden was voor veel mensen een grote beloning”

Tot slot is het van groot belang dat een dergelijk onderzoek ook de vrijwilligers iets oplevert. In het pilotproject vonden de vrijwilligers onder meer de kennis die zij opdeden over de geschiedenis van het gebied en het leren van praktische vaardigheden zoals archiefonderzoek en veldinventarisatie van grote waarde. Ook waren de nuttige en leuke tijdsbesteding en de sociale contacten voor veel vrijwilligers belangrijk. Maar ook simpelweg het mogen struinen door bos- en natuurgebieden was voor veel mensen een grote beloning, met name in gebieden waar men normaal niet mag komen!

Martijn Boosten is senior adviseur bij Stichting Probos, **Nathalie Vossen** is regioarcheoloog Stedendriehoek bij de gemeente Apeldoorn en **Masja Parlevliet** is gemeente-archeoloog bij de gemeente Apeldoorn.

De rapporten 'Inzet van vrijwilligers bij historisch onderzoek in bos en natuur' (Probos, 2015) en 'Het Verborgene Verleden van het Engelandersholt. SAGA-rapport 8' (Gemeente Apeldoorn, 2016) zijn te downloaden van <http://probos.nl/rapporten>.

De resultaten van het onderzoek door de vrijwilligers zijn gebundeld in het rapport 'Het Verborgene Verleden van het Engelandersholt. SAGA-rapport 8'. (Gemeente Apeldoorn, 2016)

